

Методичні рекомендації з географії

Стрижак М.М.

тел. (061)222-25-85

2018-2019 навчальний рік для українського вчительства означався першим роком роботи за новим Законом України «Про освіту». Однак поки що відсутній новий Державний стандарт для основної та старшої школи, проте відомі концептуальні напрями та підходи до його створення. Звідси, перед природничою освітою, яка містить і географію як складову частину, стоять певні виклики щодо стандарту географічної освіти, організації освітнього процесу та критеріїв, показників оцінювання компетентностей. Це пов'язано з тим, що за концепцією НУШ, новим Законом України «Про освіту», Державний стандарт природничих наук не повинен містити змісту. Змістом освітній процес наповнює сам учитель, добираючи його довільно. Головне, щоб була виконана задача – поруч з ключовими сформувати компетентності з природничих дисциплін, техніки, технологій екологічної компетентності та розвивати учнів. Після отримання базової середньої освіти критерієм сформованості компетентностей повинні стати:

- усвідомленість цілісності природи, взаємозв'язок її об'єктів і явищ;
- вияв емоційно-ціннісного ставлення до довкілля, відчуття краси природи та отримання задоволення від її пізнання;
- прояв допитливості, набуття досвіду дослідження природи, уміння планувати та проводити спостереження й постановку експерименту самостійно та в групі.
- уміння
 - а) пояснювати природні явища і технологічні процеси, використовуючи набутий досвід пізнавальної діяльності;

б) визначати проблеми довкілля, оцінювати значення природничих наук і технологій для сталого розвитку, приймати обґрунтовані рішення, відповідально діяти в природі;

в) добирати інформацію природничого змісту з різних джерел, оцінювати її вірогідність, застосовувати в навчальних і життєвих ситуаціях;

– розуміння основ техніки і технологій й уміння визначати їх значення у житті людини та суспільному розвитку, користуватися ними у власній діяльності.

– усвідомлення й дотримання морально-етичних і правових норм, правил поведінки у довкіллі, а також уміння надавати допомогу собі і тим, хто її потребує.

Вище означене можна об'єднати у такі сфери сприйняття вивченого матеріалу:

– відкриття світу природи, набуття досвіду її дослідження, пошук відповідей на запитання, спостереження за навколишнім світом, експериментування та створення навчальних моделей, вияв допитливості та отримання радості від пізнання світу;

– опрацювання та систематизація інформації природничого змісту і представлення її у різних формах;

– усвідомлення розмаїття природи, взаємозв'язків об'єктів та явищ, пояснення ролі природничих наук і техніки в житті людини, відповідальна поведінка в довкіллі для сталого розвитку;

– критичне оцінювання проблем природничого змісту, набуття досвіду пізнання природи і його творче використання.

2018 – 2019 відзначився деякими подіями в діяльності вчителів географії області, за ефективністю яких варто зробити висновки відповідно до напрямів роботи, а саме:

I. Курси підвищення кваліфікації вчителя..

II. Участь учителів у конкурсах і турнірах.

III. Підготовка учнів до олімпіад.

IV. Основні програми та нові курси у викладанні географії.

Зупинимось більш детально. Результати аналізу даних щодо курсів підвищення кваліфікації виявили: недостатній рівень знань (вхідне тестування); недостатній рівень володіння інформаційно-комунікаційними навичками, що утруднює роботу на дистанційній платформі; несвоєчасна підготовка вчителями випускних курсових робіт, що створює стресову ситуацію під час проходження курсів.

Саме на це необхідно звернути на це увагу вчителя та готуватись заздалегідь до проходження курсів. У свою чергу, навчальний відділ й кафедра дидактики та методик викладання природничо-математичних дисциплін, зважаючи на навчальні потреби і можливості педагогів планують урізноманітнити форми курсової підготовки й пропонують: очні (двотижневі) як основний предмет, очні (однотижневі) – географія як другий предмет, очно-дистанційні пролонговані курси. Переконані, що це створить найсприятливіші умови для роботи й підвищення кваліфікації вчителя. Більш того, щоб вчителям географії бути в сучасному тренді та випереджаючи освоювати нові технології сплановано низку спецкурсів, серед яких:

1. Розвиток практичних умінь учнів в умовах інтеграції природничих дисциплін.
2. Упровадження STEM технологій на уроках географії.
3. Використання елементів цифрових технологій та цифрових лабораторій з метою удосконалення освітнього процесу на уроках географії.
4. Особливості організації й проведення експериментів та дослідження на уроках географії.
5. Специфіка планування, виконання практичних робіт та розв'язування задач з географії.

6. Планування та проведення практичних робіт і дослідження в курсі «Україна і світове господарство».

Захоплююче й цікаво відбуваються заняття з використання цифрових лабораторій. Слухачі, під керівництвом досвідчених педагогів, використовуючи цифрові лабораторії проводили дослідження з визначення магнітного поля і магнітного полюсу, вологості повітря та точки роси, кислотності ґрунту, альbedo.

Зауважимо, що для ознайомлення з передовим педагогічним досвідом для проведення педагогічної практики залучаються кращі вчителі області, а саме: учасники та переможці всеукраїнського конкурсу «Учитель року» в номінації «Географія», переможці обласної педагогічної виставки «Освіта Запорізького краю – 2018», вчителі, які мають педагогічні звання «старший вчитель» та «вчитель-методист». Запрошуємо всіх бажаючих до співпраці та можливості продемонструвати свої досягнення, поділитися досвідом і родзинками.

Зауважимо, що в поточному навчальному році корисним для педагогів (за їхніми відгуками) виявився тренінг творчого об'єднання «Соняшник» з теми «Використання змісту і засобів компетентісно орієнтованої освіти на уроках географії як інструмент формування конкурентноспроможного випускника Нової української школи». Звертаємо увагу на те, що у 2020 році буде сплановано тренінг з методики формування компетентностей, тому, за наявності бажання і можливості, вчителям необхідно вчасно зареєструватися.

Другий напрям – *участь учителів у конкурсах і турнірах* спрямовано на підвищення рівня професійної майстерності поза курсовий період. У 2018-2019 році відбувся конкурс «Учитель року» у номінації «Географія». На I етапі в Запорізькій області зареєструвалися 46 учасників. З огляду

на місце розташування закладів освіти, у яких працювали зареєстровані, організаційним комітетом створено сім зон і, відповідно, в очний відбірковий етап вийшло сім учасників. Вони пройшли такі випробування, як: тестування з фаху і педагогіки, психології, відкритий урок та організація дослідження з теми.

Очно-відбірковий тур передбачав тестування, відеоурок та практичну роботу для виявлення вмінь конкурсантів використовувати картографічні джерела інформації (топографічні, загальногеографічні, тематичні карти) у форматі: підбір картографічного матеріалу за темою та проведення географічного дослідження (пояснення й оцінювання географічних процесів і явищ з використанням паперових та електронних джерел).

В очному турі вивчалися вміння конкурсантів проектувати дослідницько-пошукову діяльність учнів. Оцінювались: доцільність використання методів і засобів; відповідність між темою, метою, завданнями дослідження; логічність визначення завдань, структури дослідження, очікуваних продуктів і результатів; педагогічна цінність дослідження. Випробування «Методичний практикум» передбачало проведення фрагменту уроку та демонстрацію методів, прийомів, способів, засобів, форм діяльності (за вибором конкурсанта), які спрямовані на формування географічної компетентності учнів. І, безумовно, відкритий урок як головний критерій майстерності. Критерії оцінювання та методичні рекомендації учителі зможуть знайти за посиланням:

https://vrzpoblblog.blogspot.com/p/blog-page_58.html.

Конкурс виявив в підготовці вчителів певні прогалини, які стосуються фахової підготовки. Саме тому, керівникам МО необхідно на засіданнях МО, циклових та предметних комісіях, вчителями географії розглянути питання щодо

підходів до виконання тестів різних груп, відпрацювання навичок організації дослідження, а особливо оцінювання останніх. На жаль, дослідження як одну з форм роботи з учнями у програми з географії уведено з 2017 року, а методика організації та критерії оцінювання до цього часу відсутні. Вчителі у своїй більшості організовують дослідження так, як це вони розуміють. Саме тому бажано опрацювати рекомендації з проведення та оцінювання досліджень.

Щодо випробування «Методичний практикум», який є дзеркалом майстерності вчителя стосовно формування компетентностей та втілення наскрізних змістовних ліній на уроці згідно Концепції НУШ, Закону «Про освіту», то уваги потребують уміння підбирати необхідні як паперові, так і електронні карти, методика роботи з Google картами.

Рекомендуємо на 2019 – 2020 н.р. керівникам закладів освіти, предметних об'єднань вчителів географії передбачити й продумати зміст тренінгових занять з методики навчання щодо вироблення професійних навичок формування компетентностей учнів

Утім, учасники конкурсу продемонстрували гідну педагогічну майстерність, уміння працювати творчо, використовуючи інформаційно-комунікаційні засоби, креативність у висновках, прийнятті рішення, підтвердили бійцівські якості, розкрили кращі риси свого характеру.

Ще один з конкурсів – «Геліантус – вчитель», який проводиться вп'яте. Цього року в ньому взяли участь 167 вчителів області. Серед переможців номінації «Географія» вчителі географії: Комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради – Галуза Т.В. (І місце) та опорного навчального закладу Приазовська

спеціалізована школа I-III ступенів «Азимут» Приазовської селищної ради Запорізької області Гайдай Є. О. (III місце).

Наголошуємо на важливості участі у вчительських конкурсах для підвищення кваліфікації, особливо на сучасному етапі підготовки до сертифікації, що очікує вчителів географії.

Третій напрям - предметні олімпіади, результати участі в яких можна розглядати не тільки як перемогу учня, а й певний критерій роботи вчителя. Високий рівень підготовленості мали учні таких учителів географії закладів освіти Запорізької міської ради Запорізької області, як Борисенко О.С., Запорізький навчально-виховний комплекс № 109 (I місце на III етапі та II – на IV етапі); на третьому етапі – Шматко С.В., Зоріна О.С., Запорізький багатoproфільний ліцей № 99 (I місця – два, II – три, III місць – три); Гунько Л.М., Запорізька гімназія № 11 (II місце – три, III – два); Кошова Н.М., Запорізька гімназія № 31 (II місце – одне, III – три); Горохова О.В., Запорізька суспільно гуманітарна гімназія №27 (II місце – одне, III – одне), а також районів області: Клименко В.М., Мелітопольський ліцей № 5 Мелітопольської міської ради Запорізької області (I місце – одне, III – одне); Морозов М.Є., Бердянська гімназія №3 «Сузір'я» Бердянської міської ради Запорізької області (II місце – одне, III – одне), Мірошник Т.О., Енергодарська загальноосвітня школа I-III ступеню №2 Енергодарської міської ради Запорізької області (II місце – одне, III – одне),

У той же час команди Розівського, Бердянського та Якимівського районів області вже декілька років поспіль не беруть участі в III етапі Всеукраїнських олімпіад.

Під час підготовки учнів до олімпіади вчителям слід звернути увагу на те, що теоретичні завдання мають на меті не тільки виявити рівень знань учнів з предмету, а й уміння

логічно будувати свою відповідь, доводити власну думку, гіпотезу фактами, наводити конкретні приклади з програмового матеріалу й власного досвіду. Практичний тур визначає кругозір учасників, знання географічної номенклатури, вміння працювати з контурною картою, правильність і чіткість її оформлення, розв'язування географічних задач, аналізування кліматичних діаграм, визначення гірських порід, мінералів, опис ґрунтів, їхнє визначення. Керівникам МО, предметних комісій та різним видам об'єднань вчителів географії рекомендуємо включити у засідання деякі питання підготовки до олімпіад, обмін досвідом вчителів, що мають певні наробки з даної проблеми.

IV напрям «Основні програми та нові курси у викладанні географії»

2019-2020 рік для вчителів географії буде супроводжуватись новими курсами, зокрема курс «Географічний простір Землі» та профільний курс «Географія». Зупинимося більш детально.

Отже, курс «Географічний простір Землі», у 11 класах, які будуть навчатися за рівнем стандарту, має мету розкрити сутність географічної науки в цілому; інтегрувати знання про природу, людину і господарську діяльність; сформулювати в учнів чіткі уявлення про основні закономірності будови і розвитку географічної оболонки та загальні суспільно-географічні закономірності світу для забезпечення сталого розвитку. Профільний курс «Географія» призначений для вдосконалення уявлення учнів про географічну картину світу, усвідомлення значення географії як конструктивної науки й формування географічного мислення на основі історичного, просторового, комплексного, типологічного, проблемного і конструктивного підходів.

Провідними ідеями програм є гуманізація, соціологізація, екологізація, економізація, залучення учнів до соціально корисної практичної діяльності засобами сучасної географії. Завдяки змісту, структурі програми школярі поглиблюють знання з топографії, що має особливе значення на сучасному етапі, систематизують знання про оболонки Землі, розширяють – про загальні суспільно-географічні закономірності світу, що сприяють сталому розвитку.

У профільному курсі 11 класу більш глибоко аналізуються тенденції і закономірності географічної оболонки, її структурні особливості, розглядаються основи геодезії, картографії та сутність географічних інформаційних систем.

У класах зі стандартною програмою заплановано виконання 10 практичних робіт, по 2 обов'язкові на семестр для перевірки та 54 роботи у профільних класах – по 5 обов'язкових на семестр. Під час організації вивчення курсу важливо спиратися на компетентнісний, діяльнісний, практико-орієнтовний підходи до засвоєння наскрізних змістовних ліній.

У суспільно-гуманітарному профілі деякі школи за експериментом будуть продовжувати вивчати інтегрований курс «Природничі науки». Як показав досвід роботи у 10 класах, викладання даного курсу має низку переваг: розвантаження та зосередження учнів на вивченні профільних предметів, розширення кругозору під час інтеграції предметів, STEM-підходів до вирішення глобальних та практичних проблем, формування у діяльності надпредметних компетентностей. Учителі географії запрошуються до співпраці та до викладання предмету. За необхідністю отримання дидактичних матеріалів радимо звертатися на сайт за посиланням: <https://ele.zp.ua/sites/nature/> . Педагоги знайдуть

календарно-тематичне планування й поурочні плани за програмою Засєкіної Т.М. для 10 та 11 класів.

Методичні рекомендації попередніх років до оцінювання відповідей учнів, проведення практичних робіт та їхнього оцінювання, ведення зошита, вимоги до кабінету є чинними і в поточному навчальному році.